

УДК:
327:32.01+316.334.3

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXV) XII, vol=36
Бр. 2 / 2013.
стр. 1-17.

*Срђан Словић**

Институт за српску културу Приштина/Лепосавић

АРОНОВ РЕАЛИЗАМ И ВЕНТОВ СОЦИЈАЛНИ КОНСТРУКТИВИЗАМ**

Сажетак

Аронова теорија међународних односа се јавља као реакција на једнострану објашњења која су негована у англосаксонској литератури (реалполитичка школа Morgenthau-а, бихејвиоризам и легалистичка теорија), јер у центар анализе, поред силе и моћи, ставља синтезу структуре и динамике међународних односа. Арон је творац новог правца у науци о међународним односима – историјско-социолошког, који не представља просту комбинацију историје и социологије, већ се састоји у анализи међународне стварности са ставовишта различитих научних дисциплина.

Аронова теорија је извршила утицај на представнике социјално-конструктивистичког схватања, јер њен главни представник, Wendt, под утицајем Арона превазилази реализам и неореализам, па у одређеној мери и либерални институционализам Нуге-а и Хоффман-а, тиме што залази у узроке и корене настанка одређених појава дефинишући структуру не само као одраз материјалних чинилаца моћи већ као категорију која је одређена друштвеним односима.

Обојица остављају простор за класичну игру моћи. Арон је већи реалиста од Вента, јер успостављање мирних односа међу државама сматра сувише идеалистичким. Арон је песимиста, док је Вент већи оптимиста. За обојицу национални интерес није основни

* Научни сарадник Института за српску културу Приштина/Лепосавић

** Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 178028, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

критеријум деловања доносилаца спољнополитичких одлука, јер поред интереса постоје идеје, представе, осећања и значења. Дакле, мултидисциплинарност циљева актера спољнополитичке сцене им је иманентна. Обојица су под утицајем бихејвиоризма, јер у центар своје анализе стављају понашање држава у међународним односима. Поред основних параметара моћи, на понашање држава утичу и замаисли о владавини права, идеје, слава и међународне организације. Главна нит која их разликује лежи у чињеници да Вент мање пажње у својој анализи поклања историјским проучавањима

Кључне речи: реализам, социјални конструктивизам, анархично друштво, мир, рат, сарадња, надметање, међународно право.

ОСОБЕНОСТИ АРОНОВЕ ТЕОРИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА

Аронова теорија међународних односа је подељена на теоретски (концепти система), социолошки (детерминанте и регуларности), историјски (планетарни систем у термонуклеарно доба) и праксеолошки део (антиномије дипломатско-стратегијске акције).

Теорија међународних односа представља једну целину састављену из делова које Арон успешно изолује и расветљава. Све ово се поткрепљује примерима из новије дипломатске историје у циљу утврђивања правила рационалне акције. Иако социолог, у свом главном делу из области теорије међународних односа „Мир и рат међу народима“ („Paix et guerre entre les nations“) Арон не одваја историјски од социолошког метода, тако да своје историјске и социолошке закључке теоријски уобличава на бази филозофских разматрања међународне заједнице и путева њеног усавршавања. Таквим начином анализе Арон је основао нови правац у теорији међународним односима – историјско-социолошки. Већ на самом почетку своје анализе Арон прави један искорак из класичних реалистичких теорија негованих у англосаксонској литератури (Моргентау).

Арон је желео да термин теорија што више конкретизује кроз истраживање великих концепата, анализу међународних система како историјских, тако и оних потенцијалних. Вршећи ову анализу Арон утврђује тзв. најсуштинскији концепт, који чини целину

спољне политике кроз две форме узете алтернативно: постоји *рат* или *мир* – стратегија и дипломатија. Свака политичка јединица је један „аутономни центар одлучивања“, а њихов плурализам намеће једну врсту игре свим актерима који поступају у анархичном међународном друштву где не постоји врховни арбитар, те су, стога, да би остварили своје циљеве сами актери у стању да наметну своју вољу другоме, у зависности од количине моћи којом располажу. У међународним односима је неопходно поштовати правила игре, а пошто су ти односи међудржавни, они се свде на дипломатију или рат.

Рат, како је то рекао Клаузевиц, којим се Арон увелико инспирише, остаје крајње прибежиште. Рат у форми *ultima ratio* остаје крајње прибежиште услед одсуства врховног арбитра који би државе принудио на адекватно понашање. Међутим, циљ актера у међународним односима је наметнути своју вољу другима и победити не само ради саме победе. Моћ је способност наметања своје воље. Сила је целина материјалних средстава која су одмах расположива у случају прибегавања насиљу. Потенцијал је способност проширене употребе силе у зависности од времена, простора и снаге противника. У децембру 1941. године је Јапан био јачи од САД, али је виши потенцијал који су поседовале САД омогућио стварање и веће силе у односу на Јапан.

Од схватања политичких јединица узетих изоловано, прелази се на њихово груписање. „Међународним системом називамо целину конституисану од политичких јединица које преговарају једне са другима и које су способне да буду употребљене у општем рату“. Другачије речено, „систем је целина која сву своју кохерентност добија путем такмичења“. ¹⁾ Одатле потиче дубока оригиналност међународних система у односу на унутрашње политичке системе.

На основу овога можемо извршити и њихову класификацију – једни системи су *хомогени*, где државе „одговарају истој концепцији политике“, а други *хетерогени*, где се државе „позивају на супротне вредности“. ²⁾ После тога се врши њихова анализа кроз анализу мултиполарних система (то су они системи који имају потребу за равнотежом као што је била ситуација у свету пре 1914. године) и биполарних (као што је била ситуација у епохи пелопо-

1) Aron, Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Calman Levy, Paris, 1962. str. 103.

2) Исто.

неског рата између Атине и Спарте или у „термонуклеарном рату“ између САД-а и СССР-а). Најзад, Арон долази до анализе типова рата и мира, што представља најоригиналнији аспект његове анализе међународних односа.

Овако анализирана апстрактна теорија нам омогућава да вршимо испитивање детерминанти. Теорија их је открила, а *социологија* има за циљ да врши њихову анализу и њима манипулише. Задатак социолога је да се постави између теоретичара и историчара. Задатак историчара је да интерпретира једну засебну целину, а социолога да тражи предлоге „извесне општости“. Могуће детерминанте се деле на *физичке* или материјалне: простор, становништво, извори, а друге се деле на *друштвене* (нације и њени режими, цивилизација и човечанство).

Човечанство се доводи у везу са регуларностима које су повезане са суштином људске природе. У вези са овим задњим елементом поставља се и једно суштинско питање: Да ли је човек природно ратоборан и да ли постоји биолошка агресивност? Да ли је, рат, можда производ друштвеног стања? Арон је заговорник мултидисциплинарног приступа, тако да комбинује био-социолошке и економске чиниоце. Политичка наука се ставља у центар анализе. Одређујући циљеве спољне политике једне државе, Арон се жестоко супротставља монизму Моргентауа, али му се, у исто време, и враћа говорећи да се ти циљеви остварују силом и количином моћи којом та држава располаже. Сила није сама себи циљ, већ основа за постизање других. У супротном, радило би се о сувише идеалистичком полазишту. Реализам је, према Арону, склон поједностављивањима која су штетна јер доводе до „занемаривања одређених чинилаца који су понекад од одлучујућег значаја - утицај политичких система и идеологија на вођење дипломатских послова и на карактер сукоба и ратова“. Оваква поједностављивања се могу искључити постојањем концептуалног оквира, чија је функција да разлучи битно од споредног, базичне трендове од случајних појава.³⁾

Што се историјског дела тиче, он нам каже да студија концепата и детерминанти није задовољавајућа уколико се не примени на конкретан случај. Арон констатује да је свет завршен, идеолошки хетероген те се тој структури надовезује, због техничког на-

3) Детаљније видети у: Ljubivoje Aćimović, *Nauka o međunarodnim odnosima – teorije i istraživački pravci*, Naučna knjiga, Beograd, 1987, str. 95.

претка, појава оружја *тоталног одвраћања*. Ово оружје припада двома идеолошки супротстављеним државама. Услед тога долази до развоја *стратегије одвраћања* (deterrent strategy, stratégie de dissuasion) на уштрб употребе силе, стварања два блока око два пола, напора оба блока да апсорбују припаднице „трећег света“, а оних неангажованих да такви и остану. Било је интер и интраблоковских конфликата.

Што се *праксеолошког* дела тиче, он је чисто нормативан. Пошто се констатује сложеност актуелног периода, свака дилема која се намеће мора да садржи две алтернативе, а Арон ово следи одбијајући да прокламује одређени принцип, а да истовремено не даје једнаке шансе за успех супротног принципа. Арон је, ипак, реалиста и истиче да се мир може заснивати једино на реалистичким гаранцијама „у сенци термонуклеарне апокалипсе, као јуче у сенци блиндираних дивизија или прекјуче у сенци легија или војски, државници и грађани треба да покажу мудрост, без илузија и жеље за апсолутном безбедношћу“. Арон овде изражава *песимизам* у погледу успостављања мирних односа међу народима и усавршавања самог међународног права.

Аронова теорија међународних односа, заједно са општом политичком теоријом, је трасирала пут једној новој етапи у развоју политичке теорије и теорије међународних односа омогућивши настанак једне нове школе, која се у бити разликује од чистог реализма и бихејвиоризма.

Арон у својој анализи међународне и уопште политичке стварности *не полази од теорије игара*, већ од *чињеница* и тражи да у њима открије јасноћу. Управо овакав методолошки приступ иницира стварање теорије која почива на историји (la théorie à partir de l'histoire).

Централно питање које Арон поставља у свом теоретском стваралаштву је да ли може постојати једна општа теорија међународних односа? Арон уводи дихотомију између *homo diplomaticus* и *homo oeconomicus*. Арону је страно свако монистичко схватање концепције националног интереса које га своди на моћ, као што то чини Моргентау, и она схватања која све желе објаснити путем конкуренције економских интереса, а нарочито ратове. Ако нема једног типа објашњења, то значи да их има више, а ако их има више, то значи да ма какве биле њихове узајамне везе, свако има у односу на друге нешто посебно. Који су то принципи који се у

својству циљева предлажу државницима? Можемо их још назвати и *улозима* или концепцијама националног интереса. Веома је битно раздвојити циљеве од средстава. Постоје циљеви поседовања, који се односе на стицање изван граница и циљеви средине, који се састоје у побољшању постојећих услова унутар граница земље. Разликује директне националне циљеве, који интересују нацију у целини (безбедност, независност) и индиректне – који дају предност извесним групама (царинске тарифе). То је, у ствари, разлика коју је поставио и Вилсон између националног и специјалног интереса.⁴⁾

Ако извршимо класификацију циљева засновану на њиховој природи, а које државници желе да добију, постоје: *конкретни циљеви* (простор, људи, душе) и *апстрактни циљеви* (безбедност, моћ, слава).⁵⁾

Један колективитет заузима одређену територију која у време ривалстава међу народима добија оригиналан улог. На другом месту, величина земље се ценила и према броју становника. Оно што је једна земља желела ван својих граница није био чист простор, већ и становништво. Некада је било много теже вршити едукацију и убеђивање покороног становништва од самог чина освајања. Овој листи можемо додати и злато – које после ере меркантилизма почиње да добија флексибилније форме у виду трансакција, комерцијалних бенефиција, невидљивих извора, ренти, профита свих врста и др. Дакле, постоји простор људи и користан простор или простор злата. Међутим, чист простор, ненастањив и непродуктиван, изгледа да никада није био историјски циљ. Исто важи и за моћ. Основни циљ држава је опстанак, али се многе државе не задовољавају само њиме, већ желе много више. Рим је тежио увећању, Марсељ трговини, а Велика Британија експанзији трговине.

Територија је важна и са стратегијског аспекта у смислу простора за маневрисање, базе, зоне насељавања и др. Овде се додаје и становништво да би се повећали моћ и слава.

Што се политичких система тиче, Арон је посебан значај дао *империјализму*. Он се не може објаснити само економским показатељима. У том циљу, истиче следеће: “У мери у којој је био економског порекла и значаја, империјализам с краја XIX века није

4) Wolfers, Arnold, *Essays on International Politics*, John Hopkins Press, 1962, стр. 67-80.

5) Aron, Raymond, *Paix et guerre entre les nations ...*, оп. цит., стр. 84.

био задњи стадијум капитализма, већ задњи стадијум меркантилистичког империјализма, а он сам задњи стадијум миленијумског империјализма“.⁶⁾

Арон не негира постојање економских веза у извесним испољавањима империјализма у апсолутним смислу, али веома исправно примећује дубоки притисак који је вршен над људима и државама ради доминације. Овде се ради о превази политике над економијом (Француска није интервенисала у Тунису да би очувала интересе другоразредних компанија, већ се позвала на интервенцију да би се спречио италијански утицај, гарантовала безбедност алжирских конфликта и пружио доказ о француском опоравку).

Слава је такође један од елемената моћи коју је увео Дејвид Хјум (David Hume). Она је више одраз појаве него реалности, а престиж једне државе је средство вршења утицаја на друге (Француска је после 1918. године почела интензивно да јача свој политички и културни утицај у смислу престижа).

Клемансо (Clemenseau) је тежио безбедности, Наполеон моћи, а Луј XIV (Louis) слави, али су, по Арону, сва тројица желели моћ Француске. Ако ово упоредимо са дихотомијом између офанзивне и дефанзивне моћи, стиче се утисак да је Наполеон био офанзивнији, Клемансо дефанзивнији, а Луј тежио да помири ове две крајности.

Безбедност је заједнички циљ свих држава. Свака држава не тражи своју безбедност ради безбедности, него из жеље да настави да буде држава (Аустро-Угарска је 1914. напала Србију да би наставила да битише као Аустро-Угарска).

Већ наведена дихотомија злато/богатство као једног од елемената националног интереса је од суштинског значаја. Оно нам само показује да у реалности *homo diplomaticus* и *homo oeconomicus* ни су у супротности. *Homo diplomaticus* је у различитим нивоима које одабира економски, политички или религиозни. Арон даје примат политичким чиниоцима, а политичку науку ставља у бит међународних односа. Тиме се и сама теорија међународних односа усложњава. Централно питање које се поставља јесте да ли можемо говорити о једној општој теорији међународних односа?

Арон на ово питање одговара негативно. У том циљу истиче: “Ако дипломатско вођење није никада одређивано само односом

6) Исто, стр. 270.

снага, ако моћ није једини улог дипломатије, као што је то корист код економије, изводимо легитиман закључак да нема опште теорије међународних односа упоредивом са општом теоријом економије. Теорија коју ми скицирамо тежи да анализира смисао дипломатско-стратегичког вођења, издвоји појмове, прецизира варијабле које треба проћи да би се разумела сама констелација тих односа⁷⁾.

Вршити квалификацију националних интереса значи имати у виду циљеве које политичке јединице себи постављају. Она зависи од задовољења одређеним склопом односа. Уколико једна држава буде задовољна својим границама, релативно задовољна нивоом економског развоја или *status-quo-м*, она ће образовати и свој национални интерес у прилог тог *status-quo-а*, економског развоја и др. Незадовољство се доводи у везу са динамичном политиком где велику улогу играју неразвијене земље које су потенцијални рушиоци система, јер их он сам одржава у стању незадовољства.

Аронова анализа политичких режима и њихових међусобних односа, где се као суштинска питања јављају питања рата и мира, је дала путоказ будућим истраживачима како истраживати унутрашњу и међународну стварност која је веома сложена. Унутрашњи и спољни односи држава ће се после тога сигурно много боље упознати и даље истраживати.

ОСОБЕНОСТИ ВЕНТОВОГ СОЦИЈАЛНОГ КОНСТРУКТИВИЗМА И ПАРАЛЕЛА СА АРОНОВИМ РЕАЛИЗМОМ

Вентова конструктивистичка теорија представља алтернативу неореалистичким, неолибералистичким и критичким теоријама, или мост између њих. Своју анализу међународних односа Вент започиње класичним реалистичким постулатима: државе су и даље субјекти међународне политике и оне саме се налазе у стању анархије. Да би се дошло до мира, неопходно је да се државе одрекну насиља. Разлог оваквог закључка лежи у чињеници да се државе не руководе превасходно интересима, већ идејама, представама и значењима. Променом наведених чинилаца, мења се и сама структура. Структура представља не само производ материјалних чини-

7) Исто, стр. 102.

лаца моћи, већ је у већој мери одређена друштвеним односима.⁸⁾ Сила и моћ су и даље присутни у детерминисаности понашања једне државе, али не у оноликој мери као код класичних реалиста, јер, како и сам Вент истиче „има онолико моћи и силе колико државе допуштају да их има“. Вент допушта класичну игру моћи, која је резултат поменуте анархичности међународног система. Штавише, државе не повећавају само одбрамбену, већ и офанзивну моћ. Овим ставом се у великој мери приближава Арону и његовој дихотомији одбрамбене и нападачке моћи. Сама анархија може утицати на настанак мирољубиве сарадње међу државама, или, глобалније посматрано, колективне безбедности, у оној мери у којој утиче и на сукобе међу државама.⁹⁾

Вент у центар своје анализе ставља оне категорије које би се могле сматрати ирелевантним, али нису. То је *колективни идентитет држава*. Такви идентитети се, како је поменуто, не руководе преваходно интересима, већ идејама и осећањима. Идући у правцу односа структуре и друштвених односа, Вент долази до сржи свог социјалног конструктивизма. Он се састоји у томе „да се људи према предметима и другим актерима понашају саобразно значењима која ти предмети имају за њих“¹⁰⁾. Овој тврдњи треба придодати и значај знања, које је од кључног значаја у оним условима када треба број грађана и војника преобразити у активне борце.

Слично либералним институционалистима (Нај, Хофман), и Вент сматра да државе треба да науче како да превазиђу егоизам зарад сарадње. Међутим, Вент иде и даље од тога. На идентитет државе се може утицати и чак га трансформисати у међудејству са другим државама и глобалним институцијама. Надаље, неолибералисти не иду довољно далеко у признавању потенцијала међународних политичких промена, јер „постоје границе до којих држава може спроводити промене, а све то у циљу трпљења зарад бољег света, па, стога, своја разматрања завршавају инсистирањем да је максимум наших очекивања „сарадња у понашању“ („behavioural cooperation“), а не у заједницама. Либерални институционалисти

8) Smith and Baylis, *Globalization of World Politics*, New York, Oxford Press, 2001, str. 265; nav. prema :Dragan Simić, *Nauka o bezbednosti – savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list, FPN, Beograd, 2002, str. 73.

9) Видети у: Reed Davis, *A Politics of Understanding of the International Thought of Raymond Aron*, Louisiana State university Press, Baton Rouge, 2009, str. 115.

10) Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organizations*, 46/1992, str. 396-397.

чине грешку тиме што славе „крај историје“, а да нису „ни привирили“ у демократију на међународном плану.¹¹⁾

Вент уводи још једну категорију: категорију „помиреног друштва“ („reconciled society“). Овакво друштво је услов успостављања трајног мира међу државама, независно од тога да ли је то путем федерације или права. Моћ се сматра структуралним ограничењем и треба бити обогаћен замислима о владавини права, идејама и концептима сарадње путем међународних установа и организација, елементима идеје и културе. Поменуте институције никако не постоје изван структуре и актера. Уколико однос институција и структуре схватимо на супротан начин, онда ће институције добити нова значаења и прерогативе које немају. Пошто се идеје, представе и значења теже мењају, тиме је и сама „социјална конструкција система“ статичнија. Ово нам потврђује и досадашња пракса у међународним односима.

У свету постоје систематске и психолошке реалности које политици моћи намећу одређене границе – границе флексибилности. Сама структура је склоп састављен из целине и делова јачајући једну врсту понашања, а обесхрабрујући другу. Чим се издиференцира устаљени образац понашања (колективни идентитет), „више нема простора за радње које одступају од већ утврђеног клишеа“.¹²⁾ Идентитети, идеје и интереси нису независне варијабле, већ их државе перманентно производе и репродукују. Моћ се никако не сме избацити из међународних односа. Она посебно долази до изражаја онда када државе почињу да исказују неповерење према другим државама, јер сумњају у њихове искрене намере, а објективне чињенице моћи стављају у други план. Међутим, то стављање у други план никако не значи и њихово занемаривање.

Услед постојања анархичности у међународним односима, Вент разликује три категорије чињеница и снага које се директно надовезују на политичке и дипломатске калкулације односа снага: војна снага, технологија и природни извори. Сва ова средства стоје наспрам субјективних намера државе. Дакле, класична игра моћи остаје на снази све док поверење не надвлада неповерење. Један од најбољих историјских примера где идеје, представе, значења и заједничка уверења значајније утичу на понашање држава су скан-

11) Reed Davis, *A Politics of Understanding of the International Thought of Raymond Aron* op. cit., str. 116.

12) Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make of It....." op. cit., str. 411.

динавске земље. Иако су и оне у стању анархије, али тзв. „зреле анархије“, оне су успеле да захваљујући изузетној демократизацији друштвене структуре циљеве спољне политике остварују сарадњом, а не надметањем. Класични елементи „тврде моћи“ остају им као крајње прибежиште превасходно у односу према другим земљама.

Сличност између Вента и Арона се може приметити већ у њиховим полазним ставовима. Она је више него очигледна. Наиме, Вентово инсистирање да се државе сучељавају једна са другом у стању анархије није ништа друго него Аронова тврдња да се међународни односи налазе у стању рата и мира. Силу и моћ Арон сматра одлучујућим чиниоцима за постизање циљева због чињенице да у међународним односима не постоји ефикасни арбитар који би државе принудио да поштују правила игре, која би их ограничавала у избору средстава. Због тога је спрега дипломатије и стратегије један особен елемент у односима између држава. Арон у том циљу истиче да „амбасадор и војник чине и симболизују међународне односе, који се, с обзиром да су међудржавни, свде на дипломатију или рат. Односи између држава имају једну оригиналну црту која их разликује од свих других односа: они се одвијају у сенци рата или мира, или, прецизније, односи између држава садрже алтернативу рата или мира“.¹³⁾ Сила, међутим, није сам себи циљ него је средство за постизање циља који по свом значењу долази на прво место. Овим ставом Арон се одваја од класичних реалиста, али им се, у исто време и приближава. Пошто државе нису подређене врховном арбитру, оне су као такве противници. Вент овакво стање назива стањем недостатка поверења међу државама. Из овога можемо извући закључак да би се феномен међународних односа објаснио, неопходно је проучити материјалне узроке који одређују како само понашање, тако и услове под којима се могу развити и ефикасна правила која би регулисала то понашање. Арон је излаз нашао у песимизму, док је Вент то покушао да објасни јачањем сарадње међу државама и могућношћу да се сви спорови решавају мирољубиво уз помоћ међународних организација.

Вентово разматрање три облика анархије у Хобсовом, Локовом и Кантовом смислу само мало модификује Аронову дистинкцију између хомогених и хетерогених политичких система. Вент је много ближи контингентим реалистима од структуралних. Он

13) Aron Raymond, *Paix et guerre entre les nations* op. citr., str. 18.

полако уводи сегмент сарадње и поверења међу државама, тако да оне нису по природи ствари непријатељи. Иако истиче да је структура система елемент који се теже мења, Вент, за разлику од неореалиста и неоструктуралиста, истиче да се циљеви држава пре могу постићи сарадњом него надметањем. Управо овим ставом Вент прави мост између неореалиста, неоструктуралиста, неолибералиста и модерних критичких теорија међународних односа инспирисаних глобализмом.¹⁴⁾ Управо је из тог разлога и већи оптимиста у погледу успостављању мирних односа међу државама. С друге стране, и Вент, као и Арон, ствари цени са становишта оптимизма или песимизма и помало му недостаје објективни научни приступ.

Утицај бихејвиоризма на обојицу је такође присутан. Код Арона се тај утицај примећује приликом његове социолошке анализе – анализе чинилаца који одређују понашање држава у међународним односима (простор, становништво, звори, географски положај, демографски чиниоци, економски чиниоци, нације, политички режими). Арон ове чиниоце детаљније образлаже од Вента и истиче да све ове чиниоце доносиоци спољнополитичких одлука морају узимати у обзир приликом вођења спољне политике. То су тзв. „дубинске снаге“ („forces profondes“). Од биосоциолошких чинилаца, преко економских и идеолошких долази се до одлуке о рату и миру, сарадњи и сукобу међу државама. Међутим, целокупна материјална средства, величина територије и број становника мало вреде уколико нису уоквирени у политички систем који у себи садржи прогрес. Арон овде комбинује реалистичке и идеалистичке елементе дајући примат овим првим. Вент подржава овакво тумачење али и додаје да на понашање држава пресудније утичу идеје, представе и значења, па се њиховом променом мења и суштина структуре, која је, како смо утврдили, њихов резултат.

Мало неслагање међу обојицом постоји у погледу праксеолошког истраживања. То су истраживања која се баве испитивањем улоге различитих чинилаца и понашања актера у међународним односима. Циљ им је утврдити постојање могућности превазилажења политике силе и успостављање мирних односа међу државама. Класични реалисти и структурални неореалисти надметање у безбедности сматрају сталном и непромењивом цртом која доминира међународним односима, који је такав услед поменуте анар-

14) Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, 1999, str. 246-312.

хичности. Управо из овог разлога није могуће успоставити трајни мир у међународним односима. Арон ову ситуацију објашњава детаљније и изражава песимизам, али као савремени научник не искључује ни могућност успостављања мирних односа међу државама. Арон указује на несавршеност међународног права и изражава сумњу у његово усавршавање до степена ефикасног регулатора односа између суверених држава.¹⁵⁾ Како је своје главно дело из области теорије међународних односа писао средином шездестих година XX века, дакле у време ескалације „хладног рата“, Арон је подстакнут својим песимизмом апеловао на мудрост и уздржаност државника како би се избегла нуклеарна катаклизма.

Недостаци Ароновог поимања мира су, у исто време, и недостаци бихејвиористичког тумачења друштвених појава. Оптимистичка или песимистичка тумачења одређених појава треба заменити објективним научним приступом уз приказивање стварног стања и узрока који су довели до одређеног стања. Само на тај начин би одређене радње актера доводили до жељеног циља. Није довољно указати само на постојање суштинске несавршености међународног права или на чињеницу да постојање суверености држава умногоме отежава спровођење санкција у међународном праву и међународним односима, већ треба указати на чињеницу због чега сувереност долази у сукоб са међународним правом и под којим околностима тај сукоб не би постојао. Треба указати на узроке таквог стања и под којим околностима се дата ситуација може изменити.

Вент је, за разлику од Арона, већи оптимиста. Тај оптимизам произилази из његовог схватања структуре међународног система. У том циљу истиче да су међународне структуре „репродуковане или трансформисане праксом на који начин губе својства статичке позадине и тиме лакше образују колективни идентитет“.¹⁶⁾ Колективни идентитет је један од предуслова успостављања мирних односа међу државама. Ово схватање у потпуности противречи схватањима класичних реалиста према којима су „међународни односи статичко поље у којима се односи моћи репродукују у бескрајној монотонији“, али полази од премисе динамике међународних од-

15) Детаљније видети у: Срђан Словић, *Аронова теорија међународних односа и актуелно косовско питање*, Институт за српску културу Приштина/Лепосавић, 2009, стр. 109-113.

16) Alexander Wendt, „Collective Identity Formation and the International State“, *American Political Science Review* 88, 1994, стр. 389.

носа и у помало идеалистичком тону сматра да ће надметање у безбедности бити надомештено сарадњом у истом.

Глорификацију ставовима Вента да поменути друштвени чиниоци (идеје, представе, значења и заједничка уверења) пресудно утичу на понашање држава и да се циљеви унутрашње и спољне политике најчешће остварују пре сарадњом него надметањем, пружили су догађаји у источноевропским земљама за време пада комунизма крајем осамдесетих и почетком деведесетих година прошлог века. Овде треба узети оне земље које су ову транзицију ка западним демократијама извршиле без ратова и сукоба. У тим земљама су се догађаји одиграли запањујућом брзином; оне су похриле ка чланству у европским економским и војно-политичким организацијама. Код њих је снагом друштвених чинилаца дошло до преобликовања тадашње материјалне структуре. Марксовим речником речено, надградња је извршила повратан утицај на базу, друштвена свест на друштвено биће. Оваква опсервација социјалних конструктивиста би била више правило него изузетак да током надметања два војно-политичка блока није дошло до посустајања једног од њих у трци за глобалну надмоћ, што је резултат материјалне структуре. Ближа истини је тврдња да је наведена ситуација у источноевропским земљама више била сплет околности него строго правило. Најкоректнији и научно заснован одговор би био да се ту радило о међусобном утицају друштвених и материјалних чинилаца, уз одређену превагу ових потоњих. Да то није тако, чему онда оснивање и јачање економских и војно-политичких организација (НАТО и ЕУ)?

Главна разлика између Ароновог и Вентовог схватања међународних односа јесте *историјско* проучавање. По Арону, немогуће је приступити социолошкој анализи детерминанти и пратити понашање држава у међународним односима без историјског проучавања. Основна дужност социолога састоји се у томе да своје тврдње заснива на чињеницама, а не апстрактним спекулацијама. Вент је скрајнуо историјско проучавање, тако да није у потпуности успео да боље анализира социјално-конструктивистичку стварност међународних односа базиране на чињеницама. Савремена констелација међународних односа се не може објаснити без историјског проучавања (у Ароново време то су били блокови, равнотежа снага, односи између блокова, несврстане и неутралне земље, док би за Вента то биле послехладноратовске промене у међународним односима, појава нових видова моћи и др.).

Литература

- Aćimović Ljubivoje, *Nauka o međunarodnim odnosima – teorije i istraživački pravci*, Naučna knjiga, Beograd, 1987.
- Aron, Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Calman Levy, Paris, 1962.
- Aron, Raymond, „La sociologie des relations internationales“: dans *Revue française de sociologie*, sep. 1963.
- Booth, K., and Smith, S., (eds),: *International Relations Theory Today*, Oxford, Polity, 1995.
- Keohane, R., Nye, J., Hoffmann S., *After the Cold War, International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991*, Cambridge, Harvard University Press, 1993.
- Reed Davis, *A Politics of Understanding of the International Thought of Raymond Aron*, Louisiana State university Press, Baton Rouge, 2009.
- Simić Dragan, *Nauka o bezbednosti – savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list, FPN, Beograd, 2002.
- Словић Срђан, *Аронова теорија међународних односа и актуелно козовско питање*, Институт за српску културу Приштина/Лепосавић, 2009.
- Стојановић, Радослав, „Мир и рат међу народима“, *Политичка мисао*, 3/1966.
- Стојановић, Радослав, *Сила и моћ у међународним односима*, Београд, Радничка штампа, 1982.
- Schwarzenberger, George, *Power Politics*, London, Stevens, 1964.
- Wendt Alexander, „Collective Identity Fromation and the International State“, *American Political Science Review* 88, 1994.
- Wendt Alexander, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organizations*, 46/1992.

Srdjan Slovic**ARON'S REALISM AND WENDT'S
SOCIAL CONSTRUCTIVISM****Resume**

Aron's main work from the field of international relations „Paix et guerre entre les nations“ (Peace and War among Nations“) marks a turning point in the development of international relations in Europe. The turning point consists of the foundation of a new school and orientation in international relations – historico-sociological.

By using of analitico-synthetical and historical method, basic categories from the theory of international relations will be treated: force, power, war, peace, balance of power, and national interest. Aron puts force and power in the focus of his analysis indicating the ways of their overcoming at the same time. Elements of power are, at the same time, factors which the foreign politics decision-makers should take into account during the foreign politics running (geographic, demographic, nations, political regimes, and ideologies). Aron gives a special importance to political regimes and ideologies, since the whole material resources, size of the territory, and number of population is worth little should they are not framed into an adequate political system containing progress in itself.

By analysing the relationship between war and peace, Aron gives the essence of his theoretic analysis. The use of force is explained by factors which are determining it. Due to the lack of supreme arbiter, international relations contain the alternative of war or peace (diplomacy and soldier). In the Cold War circumstances, relationships between two leading blocks were based on the deterrence strategy. Aron expresses the pessimism regarding the possibility of peaceful relationships establishing among nations. It can be achieved neither by means of federation nor by means of law (collective security). He only concludes the sovereignty is to be the main obstacle to the creation of the state of peace, but does not engage himself concretely in the conflict of sovereignty and principles of international law. Thus, he misses an objective scientific approach.

Wendt takes into account classic realistic postulates such as force and power, but adds also ideas, images and significances. They have impact on the structure and vice versa. International society is to be found in the state of anarchy including classic game of power. He puts in the centre of his analysis the collective identity of states. Since these

identities based on the images and feelings are hard put to be changed, in that way social construction of the system is more static.

The similarity between Aron's and Wendt's conception is being noticed in their initial attitudes. Wendt's concept of the anarchical society is analogous to Aron's concept of peace and war in international system – alternative to peace and war due to the fact international relations are the interstate ones. More precisely, Wendt's state of anarchy of international system is analogous to Aron's classification of homogenous and heterogeneous systems. Both of them are in favour of international co-operation bearing in mind a small difference that Wendt is more prone to co-operation than Aron. In that way Wendt is approaching to contingent neorealists comparing with structural ones. Wendt is called the „bridges constructor“ between realists, neorealists, liberal institutionalists, social constructivists and globalists.

The main difference among them consists in the possibility of peaceful relationships establishment among states. Aron is more pessimistic since he does not believe in the transformation of states, international law is imperfect, and there is the lack of sanctions. On the contrary, Wendt, although he accepts basic principles of realism, is more optimistic and believes in the possible co-operation among states.

Key words: realism, social constructivism, anarchical society, peace, war, co-operation, competition, international law.